Code : 506105 **M.A. Distance - I (Fresh/Repeater) Exam.- May - 2017**

Date : 09 - 05 - 2017 **Demography (Economics)** **Marks - 100**

Note : 1) Attempt any four Questions from Q. No. 1 to Q. No. 6

2) Question No. 7 is Compulsory.

Q. 1 What is demography ? Explain the relationship between demography and other disciplines. 20

Q. 2 Discuss the size and trends in the world population with special reference to less developed countries like India. 20

Q. 3 Explain :

a) Maternal martality rate in India and its factors. 10

b) Different measures of fertility and reproduction. 10

Q. 4 How do you measure internal migration directly on the basis of the census data ? What are the limitations of the method ? 20

Q. 5 Write note on :

a) Demographic dividend 10

b) Demographic social and economic implications of changing age structure. 10

Q. 6 Describe the trends in urbanization in India. What are the determinants and consquences of it ? 20

Q. 7 Write note on any two of the following. 20

a) Malthusian Theory

b) Declining sex-ratio in India

c) New population policy

d) National Family Health Surveys (NFHS)

Code : 506105 M.A. Distance - I (Fresh/Repeater) Exam.- May - 2017

Date : 09 - 05 - 2017 Demography (Economics) Marks - 100

નોંધ : ૧) પ્રશ્ન ક્રમાંક ૧ થી પ્રશ્ન ક્રમાંક ૬ માંથી કોઈપણ ચાર પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો.

૨) પ્રશ્ન ક્રમાંક ૭ ફરજિયાત છે.

પ્ર. ૧ વસ્તીશાસ્ત્ર શું છે ? વસ્તીશાસ્ત્ર અને અન્ય શાખાઓ વચ્ચેનો સંબંધ સ્પષ્ટ કરો. ૨૦

પ્ર. ૨ ભારત જેવા અલ્પવિકસિત દેશના વિશેષ સંદર્ભમાં વિશ્વ વસ્તી અને તેના કદની ચર્ચા કરો. ૨૦

પ્ર. ૩ સમજાવો.

અ) ભારતમાં પ્રસૂતિ મૃત્યૂદર અને તેના પરિબળો ૧૦

બ) પ્રજનન ક્ષમતા અને પ્રજોત્પતિના વિવિધ માપદંડો. ૧૦

પ્ર. ૪ વસ્તી ગણતરીના આધારપર આંતરિક્ષ સ્થલાંતરને કેવી રીતે માપશો ? આ પદ્ધતિની મર્યાદાઓ કઈ કઈ છે ? ૨૦

પ્ર. ૫ નોંધ લખો.

અ) વસ્તીવિષયક લાભાંશ ૧૦

બ) બદલાતીજતી વય સંરચનામાં વસ્તી વિષયક સામાજિક અને આર્થિક પરિણામ ૧૦

પ્ર. ૬ ભારતમાં શહેરીકરણના પ્રવાહોનું વર્ણન કરો. શહેરીકરણના ઘટકો અને પરિણામો કયા કયા છે ? ૨૦

પ્ર. ૭ નીચેનામાંથી કોઈપણ બે પર નોંધ લખો. ૨૦

અ) માલ્થસનો સિદ્ધાંત

બ) ભારતમાં ઘટનો જતકે લિંગ પ્રમાણ

ક) નવી વક્રતી નીતિ

ડ) રાષ્ટ્રીય કુટુંબ સ્વાસ્થ સર્વેક્ષણ (NFHS)

Code : 506105 **M.A. Distance - I (Fresh/Repeater) Exam.- May - 2017**

Date : 09 - 05 - 2017 **Demography (Economics)** **Marks - 100**

सूचना : १) प्रश्न संख्या १ से ६ तक किन्ही चार प्रश्नों को हल कीजिए ।

२) प्रश्न संख्या ७ अनिवार्य है ।

प्र. १ जनांकिकी क्या है ? जनांकिकी तथा अन्य विषयों के बीच अर्न्तसंबंध की व्याख्या कीजिए । २०

प्र. २ भारत जैसे अर्हविकसित देश के विरोध सन्दर्भ में विश्व जनसंख्या के आकार और प्रवृत्ति की विवेचना कीजिए । २०

प्र. ३ व्याख्या कीजिए ।

अ) भारत में मातृत्व मृत्यूदर और इसके कारक १०

ब) प्रजननता और पुनरुत्पादन को मापने के विभिन्न उपाय १०

प्र. ४ जनगणना आकडों के आधारपर आप प्रत्यक्ष रुप से आन्तरिक प्रवास की माप किस प्रकार करेंगे ?
इस विधि की क्या सीमाएँ है ? २०

प्र. ५ टिप्पणी लिखिए ।

अ) जनांकिकी लाभांश १०

ब) बदलती हुई आयु संरचना पर जनांकिकी सामाजिक एवं आर्थिक परिणाम १०

प्र. ६ भारत में शहरीकरण की प्रवृत्ति का वर्णन कीजिए । इसके निर्धारक क्या है ? तथा इसके परिणाम क्या है ? २०

प्र. ७ निम्नलिखित में से किन्ही दो पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए । २०

अ) माल्थस का सिद्धांत

ब) भारत में गिरता हुआ लिंगानुपात

क) नवीन जनसंख्या नीति

ड) राष्ट्रीय परिवार स्वास्थ सर्वेक्षण (MFHS)

Code : 506105 **M.A. Distance - I (Fresh/Repeater) Exam.- May - 2017**

Date : 09 - 05 - 2017 **Demography (Economics)** **Marks - 100**

सूचना : १) प्र. क्र. १ ते प्र. क्र. ६ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

२) प्र. क्र. ७ अनिवार्य आहे.

प्र. १ लोकसंख्याशास्त्र म्हणजे काय ? लोकसंख्याशास्त्र व इतर शाखांचे संबंध स्पष्ट करा. २०

प्र. २ भारतासारख्या कमी विकसित देशांचा विशेष संदर्भ विचारात घेऊन जागतिक लोकसंख्येचा आकार व प्रवृत्तींची चर्चा करा. २०

प्र. ३ स्पष्ट करा.

अ) भारतातील प्रसुती मर्त्यतादर वत्यांचे घटक १०

ब) जनन क्षमता व प्रजोत्पादनाची विविध परिणामे १०

प्र. ४ शिरगणतीचा आधार घेऊन अंतर्गत स्थलांतराची थेट मोजणी कशी कराल ? या पद्धतीच्या मर्याद कोणत्या ? २०

प्र. ५ टिपा लिहा.

अ) लोकसंख्या लाभांश १०

ब) बदलत्या वयोरचनेचे लोकसंख्या शास्त्रीय सामाजिक व आर्थिक ध्वनितार्थ. १०

प्र. ६ भारतातील नागरीकरणाच्या प्रवृत्तीचे वर्णन करा. नागरीकरणाची निर्णायके व परिणाम कोणते ? २०

प्र. ७ टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) २०

अ) माल्थसचा सिद्धांत

ब) भारतातील घटते लिंग प्रमाण

क) नवीन लोकसंख्या धोरण

ड) राष्ट्रीय कुटुंब आरोग्य सर्व्हेक्षणे
